

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Úkol 2:

Při překonávání železné opony zemřelo do roku 1989 na československých hranicích odhadem 280 osob. Někteří, jako Štefan, zahynuli po zásahu elektrickým proudem (95 obětí), další byli zastřeleni příslušníky Pohraniční stráže nebo Sboru národní bezpečnosti (143). Střelba na tzv. narušitele byla podle tehdy platných právních předpisů pohraničnickům dovolená, dokonce měli rozkaz zastavit narušitele i za cenu střelby. Nedovolené překročení hranic bylo zároveň trestným činem.

Mezi oběti železné opony můžeme zařadit také odhadem 650 pohraničnicků, kteří zemřeli při výkonu služby, nejčastěji následkem nehody, nebo spáchali sebevraždu.

Po roce 1989 musely soudy v několika případech trestních oznámení rozhodovat, zda jsou pohraničníci za úmrtí trestně odpovědní a zda mají jít do vězení.

Prostudujte dva příložené texty a diskutujte ve skupinách, jaký je rozdíl mezi vinou z právního a morálního hlediska.

- Kdo může být zodpovědný za úmrtí lidí na hranicích u železné opony?
- Měli být po roce 1989 pohraničníci souzeni a trestáni za to, že stříleli po lidech, překračujících – z hlediska tehdy platných právních předpisů nezákonně – hranice Československa?
- Co byste potřebovali vědět, abyste na tuto otázku dokázali odpovědět?

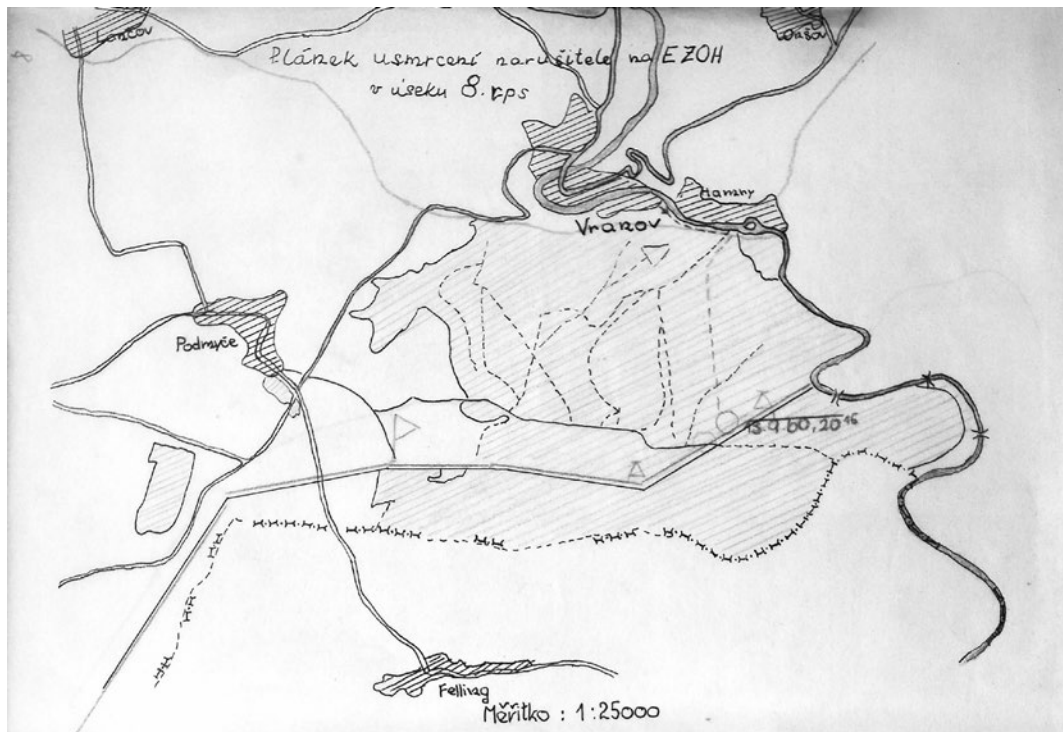

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 2:

Nákres místa nálezu těla Štefana Hroze vytvořený pro účely vyšetřování

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, vyšetřovací spis k případu Štefana Hroze.

Pátráme a přemýšlíme:

Kde se tragédie odehrála a jak vypadalo okolí?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 3:

Vzpomínky bývalého velitele pohraniční roty

V roce 1951 na základě rozhodnutí vlády v čele s Klementem Gottwaldem vznikla Pohraniční stráž. Zpočátku to byly vlastně jenom malé jednotky vybavené jedním terénním vozidlem, jedním služebním psem a střežily ten úsek namátkou, pochůzkovým způsobem, hlídaly cesty vedoucí k hranici. V roce 51 se začala budovat signální stěna, která byla pod vysokým napětím.

Pod velkou kritikou bylo to, že tam zahynulo poměrně dost lidí. Je třeba se na to dívat ale tak, že ta stěna byla postavena ne vůči vnitřnímu nepříteli, ale vůči vnějšímu nepříteli. Protože se tady různé skupiny snažily o rozvrácení republiky, snažily se zapálit různé hospodářské budovy a tak dále. Začalo se s budováním

od západní hranice s Německem, tehdy rozděleným na západní a východní Německo. A postupně se to budovalo až k soutoku Moravy a Dyje na hranici se Slovenskem. Přitom byly budovány pohraniční jednotky, roty, jednotky SNB a celníci byli postupně převáděni na Pohraniční stráž.

V roce 60 dochází k likvidaci silnoproudé stěny. Předtím v tom bylo asi 22 000 voltů, pak se přešlo pouze na slaboproud, takže spojení dvou drátů dalo signál, už to nikoho nezabilo. Bylo to rozdělené na úseky, takže pohraničníci pak věděli přesně, kde ten signál vznikl.

Zdroj: Archiv Oddělení vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů, dokumentace vzdělávacího projektu Expedice Podvíjí 2015, rozhovor v obci Podmolí dne 13. května 2015.

Pátráme a přemýšlíme:

Jací lidé a proč podle autora textu překračovali hranici Československa?

Jak autor hodnotí činnost Pohraniční stráže? Kritizuje ji?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 4:

Ve šlépějích Chodů

Je nezpochybnitelné, že na soustavném zabezpečení suverenity státu na státních hranicích měla rozhodující zásluhu vláda Národní fronty. Po celou dobu své existence při vytyčování obsahu bezpečnostní politiky realizovala nejvlastnější zájem obyvatel země, jejich bezpečnost. Opírala se přitom nejen o příslušné zákony, ale také o aktivní spolupráci občanů s ozbrojenými silami státu.

Významnou roli při ochraně zájmů republiky na státních hranicích vyplnilo úsilí a obětavost řadových pohraničnicků, řídicích štábů, členů Komunistické strany Československa, mládežnických a ostatních společenských organizací. Nikdo si nemůže osobovat právo ponižovat jejich odpovědnou a čestnou službu, kterou na hranicích rozděleného světa vykonali. Všem těm mladým mužům, synům své vlasti, patří náležitě uznání.

Jako ideologický nesmysl je třeba odmítat pomluvy o údajných násilnostech a zločinech, kterých se prý

tehdejší ochránci západní hranice dopouštěli. Odmítáme takovýto výklad dějin. Vždyť z objektivních analýz vyplývá, že více než 200 tisíc emigrantů opustilo naši vlast zcela legálně, při rekreaci, stáží na Západě apod. a nikoli přes „zelenou“ hranici a ilegálně. Touto cestou se snažili překonat státní hranici zejména kriminální živly, pachatelé zločinů, odsouzení, dobrodruzi apod. Ti všichni se ovšem dnes vydávají za politicky pronásledované a svůj útek zdůvodňují jako vysvobození se z komunistického útlaku. Historie je účelově přepisována a vůči ochráncům hranic socialistického Československa jsou uplatňovány perzekuční přístupy. Ještě nenastala doba, než přestane prosazování jednostranného pohledu na minulost, než přestane neobjektivní černobílá hodnocení chyb i kladů předcházejících období a prosadí se pravdivé zobrazení života ve všech souvislostech.

Zdroj: ADAMEC, M. et al.: *Ve šlépějích Chodů. Fragmenty z historie ochrany státních hranic ČSR-ČSSR očima přímých účastníků. Politicko-historická sonda do dějin ochrany a obrany československých státních hranic 1918–1989.* Klub českého pohraničí – Orego, Praha 2010, s. 267.

Pátráme a přemýšlíme:

Jací lidé a proč podle autora textu překračovali hranici Československa?

Jak autor hodnotí činnost Pohraniční stráže? Kritizuje ji?

Co víte o tom, jak před rokem 1989 vypadalo cestování do zahraničí?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 5:

Dopis Jany Malíkové společnému kamarádovi Ferymu

Jeseník 19. září.

Fery!

Myslím, že Ti ani můj dopis mnoho nepřidá. Doufám, že Ti Štefan napsal něco ze toho státo. Dostala jsem od něj dopis ze Ingolma, v kterém psal, že se mám obávat na Těbe budu-li chtít spázy o něm. Přidně, mohu Ti ulehčit tím že, onu skutečnou spávu o Štefanovi smali vím.

Je to pro mne hozní a stále si to nemohu uvědomit.

Měla byh Ti trochu zjasnit celou situaci. Z Berna jsem přijela se čtyřmi věci. Všechny jsem čítla jako dopis. Vpráke odproleste asi o 23 nichdo zvonil. Byla to žena, ču mě obličná a ta podoba mně zarátila. Myslím, že chápu kdo to byl. Někdo přímo koloje, začata se mně vypláral eda jsem musala

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 5:

Dopis Jany Malíkové společnému kamarádovi Ferymu

nijakého kocha z Domouce. Když jsem řekla
že ano, i jeho jméno. Řekla, že je jeho matka
a co se s ním stalo. Ptala se mně jestli
nemám jeho kamarády. Měla sebou fotoqua-
ře. Celpočetila jsem jí, že je přímo nemám
jin někde ovl vidění, když jsem jí se
Štefanem poklali. Nevím jestli jsem to ucti-
kala správně, ale v tom soufalské jsem
ani nebyla schopna něco vysvětlit. Řekla
jsem jí ani Tobě. Dlouho se mrděla spěcha-
la na stah. Když mně to vše řekl někdo
jiný možná by to nebylo pro mně tak stra-
šné. Ale ona se mnou jednala tak, jako
bych to zavinila já.

Fery, měla bych ti Tobě jednu prosbu. Ty jsi
byl Štefanovým kamarádem, vím, že Tobě
řekl více jak mně. Chěla bych vědět něco
blíže o Ukasí, kterou znal Štefan před rokem.

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 5:

Dopis Jany Malíkové společnému kamarádovi Ferymu

jeho manželka se mně ptala jestli to vím,
 že má Štefan děti. Když jsem odpovídala
 rápovně říci o kom nemluvíla. Zná'm jen
 starší - že má asi 3 roky, nevím je-li to chlapec
 nebo holčička a kde vůbec je se svou mat-
 kou nyní. Buď tak hodný a napiš mi
 Štefanovi to nezástí rá'm, že ho přide mnou
 kopil, chápu jak to bylo pro něj těžké. Měla
 jsem ho a mám na tolik lá'da, že bych
 mu ho nikdy nepřekládala i kdybych to si-
 dila dít'í.

My stím, že by to bylo všechno co jsem
 Ti chtěla napsat. Přemíni, že je to schybami
 a s'haudí napsaní. Těško se mi píše tento
 dopis. Nyní raději bych s Tebou mluvíla ústně,
 ale není to možné prozatím. Doufám, že
 se budu moci vidět budu-li někdy mít esku
 přes Olomouc.

Na tvou odpověď se těší Jana.

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 6:

Protokol výpovědi Františka „Feryho“ Pfaffa

44

Krajská správa ministerstva vnitra
BRNO

označení součástí

Vyhotoveno : 3 x.

Protokol o výsledku svědka

v Olomouci, dne 21. srpna 1960 o 16. hod.

vyslechl jsem svědka:

František PFAFF, nar. 31.8.1938 Olomouc,
(jméno, příjmení, data a místo narození)

dřívější jméno a příjmení

bydliště Olomouc II., Vrčická ul. č. 6.,

přechodné bydliště

zaměstnání (dřívější, nyní a postavení v něm) dělník, zaměstnaný nyní jako
státním dělníkem ve skladě,

místo zaměstnání Drogerie - Olomouc, Rokycanova ul. č. 1.,

průkaz totožnosti OP-8.713539-IJ-53 vyst. 6-VB Olomouc dne 18. XI. 1959.
stav svobodný,

vyslýchan v trestní věci neoprávněného pokusu opuštění republiky,
Štefana HROZE,

poměr k obviněnému, poškozenému, zúčastněné osobě a k projednávané věci

Byl jsem řádně poučen o právu odepít výpověď § 108 tr. ř.; o významu svědecké výpovědi s hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi § 109 tr. ř.; o možnostech oprav protokolu v soulase se svojí výpovědí § 112 tr. ř.

Otázka : Vypovězte po pravdě co všechno je Vám známo o připravovaném útěku do zahraničí Štefana HROZE?

Odpověď : O tom, že Štefan HROZE chce uprchnout za hranice mi není nic známo a také se mi s tím nikdy nesvěřil až teprve mi napsal dopis, když již odešel z domova a z obsahu tohoto dopisu jsem seznal, že na něco takého v úmyslu uskutečnit v prostoru Znojma. Tento dopis, který předkládám jsem obdržel od Štefana HROZE ve středu dne 14.9.1960 kolem 16. hod. V tomto dopise mi Štefan HROZE psal, že

MV č. skl. 362 *číslo - souhlasil František Pfaff*

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 6:

Protokol výpovědi Františka „Feryho“ Pfaffa

- 2 - 45

strana protokolární výpovědi svědka Františka PFAPFA:

mi přijde buďto poštou jako balík jeho taška a nebo, že mi ji předá Jena MALÍKOVÁ, se kterou udržoval známost, jakmile přijede do Olomouce. V dopise mi také psal, že jistě vím o čí jde, ale já jsem o ničem nevěděl a dopisu jsem nerozuměl. Rozuměl jsem pouze tomu tak, že asi chce uprchnout za hranice a v tom směru mi psal, že by byl nerad, kdyby mu to nevyšlo a dále psal, že se jistě již nevrátí, jen, že by ho chytli a dovezli. Dále mi v dopise psal, abych mnoho nemluvil o Hradu, t. j. čtvrti v Olomouci, kde bydlí jistá VILMA se kterou se Štefan HROZ seznámil asi v zimě 1960 v kavárně ROZKVĚT v Olomouci. Společně s ní byla jistá ZDENA, která pracuje u Pozemních staveb v Olomouci a je provdána a nyní snad je již zase rozvedená. Se ZDENOU a s VILMOU jsme šli v noci do bytu VILMY, ale asi po jedné hodině jsem já se ZDENOU odešel, takže jsme se tam zdrželi pouze asi jednu hodinu. Štefan HROZ u VILMY zůstal a nyní v poslední době ZDENA mi říkala, že VILMA je se Štefanem HROZEM v jiném stavu. Když se toto dověděl Štefan HROZ, tak to na něho velmi působilo, neboť měl již jedno dítě s Vlastou OUZKOU z Hodolan, na kteréžto dítě musel platit výživné. Jinak měl Štefan HROZ známost jak jsem již uvedl s Janou MALÍKOVOU z Jeseníku a na druhé straně měl neustále doma určitě rozpory se svojí matkou, dost dobře se doma ani nenajedl a proto se domníval, že to byl právě důvod proč Štefan HROZ chtěl uprchnout za hranice. Přesto však znovu podotýkám, že jsem o tomto jeho úmyslu nevěděl a on se mi s tím nesvěřil i když jsem jeho kamarád a denně jsem se s ním stýkal již po dobu asi jednoho roku.

Otázka : Kdy jste naposledy hovořil se Štefanem HROZEM?

Odpověď : V sobotu dne 10.9.1960 jsem se sešel se Štefanem HROZEM na městě v Olomouci kolem 18. hod. a byli jsme spolu ve vinárně PÁLAG, kde jsme byli asi do 24. hod. Ve 24. hod. jsme odešli do bytu Josefa KUBALY, který je zaměstnán jako klempíř v Olomouci a bydlí na Nové ulici, kde je zrovna naproti zastávka ČSD. U Josefa KUBALY jsme přespalí a v neděli jsem šel domů na oběd a také Štefan HROZ říkal, že jde domů na oběd. Přišel potom asi v 17. hod. na náměstí v Olomouci a šli jsme se podívat do Národního domu v Olomouci. V neděli dne 11.9.1960 jsme šli asi kolem 21.30 hod. domů. Obvykle jsme se viděli v odpoledních hodinách, když Štefan HROZ jel ze zaměstnání. Štefan HROZ má řekal

čel - sklažil František Pfaff

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 7:

Odpovědnost za úmrtí

Ochrana státních hranic patří mezi práva suverénního státu. V případě Československa v letech 1948–1989 se nejednalo o naplnění, ale o zneužití tohoto práva. Na československých hranicích se SRN a s Rakouskem stalo pohraniční vojsko, které hranice střežilo za pomoci ženiných zátarasů evokujících oplocení někdejších koncentračních táborů. Byly přijaty zákony a předpisy, které tento stav legalizovaly, ilegální přechod hranic byl posuzován jako trestný čin proti bezpečnosti republiky.

Občanům tehdejšího Československa byla upřena jedna ze základních lidských svobod. Na hranicích umírali lidé, kteří se snažili své svobody naplnit, političtí uprchlíci unikající

před perzekucí i ti, kteří nezůstali v bezpečí sousední země a vraceli se zde organizovat a provádět odboj proti komunistickému režimu. „Narušitelé“ umírali většinou pod střelami pohraničnicků základní služby, tedy přičiněním ještě „nehotových“ mladých mužů, kteří byli na hranice odvedeni v rámci plnění své branné povinnosti. Komunistická moc tak udělala z velkého množství lidí, povoláných k ostraze hranic z širokého spektra společnosti, své spoluviníky. Ti byli většinou zpracováni komunistickou propagandou, navíc byla vytvořena psychóza strachu, takže se z pohraničnicků základní služby stali nejen poslušní, ale mnohdy i aktivní vykonavatelé vůle svých velitelů.

Zdroj: PULEC, Martin: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989.* Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2006, s. 109.

Pátráme a přemýšlíme:

Jak autor hodnotí činnost Pohraniční stráže? Kritizuje ji?

Komu autor připisuje vinu za smrt občanů na hranicích?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 8:

Základní popis případu Johanna Dicka

Johann Dick (1927–1986) byl západoněmecký občan, kterého zastřelili pohraničníci nešťastnou náhodou při pronásledování „narušitele“. Případ vzbudil velkou pozornost, protože pohraničníci překročili hranici a Dicka usmrtili na území Spolkové republiky Německo.

Případ vyšetřovala mezistátní komise, po roce 1989 byl znovu otevřen. Kvůli Dickovu zabití byl pohraničník Pavel Čada odsouzen k nepodmíněnému trestu tří let vězení, Vrchní soud v Praze ho ale v roce 2001 nakonec osvobodil.

Jak se rozhodovali pohraničníci

Z výslechových protokolů pohraničníků základní služby lze vysledovat dva přístupy k pronásledování Johanna Dicka. První představují četař Jirásek a vojnín Nohýnek: pohraničníci plní rozkaz, účastní se akce, ale pronásledovaného „nechají běžet“, aniž ho účinně pronásledují nebo dokonce ohrožují střelbou. Četař Jirásek osobu vyzval, aby se zastavila, vystřelil výstražnou dávku a pak se zhroutil nebo, jak tvrdí o deset let později, zhroucení předstíral. Vojnín Nohýnek dostal od četaře Jiráského rozkaz, aby pronásledované osobě nadběhl a odřízl ji od státní hranice – to se mu podařilo, k Dickovi se dostal na vzdálenost 10 metrů, podle jeho vyjádření se ocitli „tváří v tvář“. Nohýnek uvádí, že šlápl do výmolu a upadl, vyšla mu náhodná rána do vzduchu, která na něho upozornila. Prchající změnil směr a běžel nejprve proti ostatním, ale vzápětí zamířil do německého vnitrozemí, kličkoval mezi stromy a zmizel mu z očí, jinými slovy Nohýnek staršího

muže nechal běžet, aniž ho dále pronásledoval, riskoval střelbu do německého vnitrozemí nebo postřelení někoho z pohraničníků.

Druhý přístup představují pohraničníci, např. Jan Román, Pavel Čada a Josef Číla, kteří se s velkým nasazením a za použití mířené střelby ze samopalů vz. 58, jež přímo ohrožovala život pronásledovaného, řítili za ním. Jejich snahu, která skončila smrtí člověka, nelze zdůvodnit strachem z postihu ze strany velitelů (přímo na místě žádný velitel nebyl). Pohraničníci základní služby si vzali úkoly spojené se způsobem ostrahy hranic k srdci, bez jejich osobní iniciativy by Dick o život nepřišel. Dlužno říci, že šlo o mladíky ve věku 19 a 21 let a vrcholem jejich dosavadní výchovy a indoktrinace bylo každodenní ohlupování na samotě pohraniční roty spojené s drilem a zastrašováním. Hlavní vina za oběti na hranicích tak padá na velitele PS, kteří systém strážení na hranicích zaváděli a udržovali.

Zdroj: PULEC, Martin: *Portrét usmrcených – Johann Dick*. Dostupné na <http://www.ustrcr.cz/cs/johann-dick>, [23. 3. 2017].

Pátráme a přemýšlíme:

Komu autor připisuje vinu za smrt Johanna Dicka na hranici?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 9:

Zodpovědnost za elektrický plot na hranicích

Bývalý premiér a ministr vnitra komunistického Československa Lubomír Štrougal nebudě stíhán kvůli zodpovědnosti za smrt lidí, kteří zahynuli při snaze o překročení železné opony. Jeho případ byl promlčen a vyšetřování skončilo. Policie Štrougala podezírala ze spáchání trestného činu za to, že jako ministr vnitra v letech 1961 až 1965 nezabránil použití vysokého napětí v elektrických zátarasech na západní hranici. Vyšetřovatelé se zabývali tím, zda byl Štrougal odpovědný za smrt lidí, kteří

zemřeli na elektrickém plotu na hranicích. Bývalý vrcholný politik ale obviněn z ničeho nebyl. Podle Srba byla v případě promlčení lhůta pět let a vypršela v roce 1994.

Komunisté začali s budováním železné opony v roce 1951. V letech 1952 až 1957 byl prostor mezi stěnami plotu zaminován. Počínaje rokem 1952 byl zátaras doplněn o vodiče vysokého napětí. Elektrický proud byl z plotu definitivně vypojen v polovině 60. let.

Zdroj: ČTK: Promlčeno. Skončilo vyšetřování zodpovědnosti Štrougala za smrt lidí na železně oponě. *Aktuálně.cz*, 3. 2. 2016. <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/promlceno-skoncilo-vysetrovani-zodpovednosti-strougala-za-sm/r~f23d9798ca9811e5aa720025900fea04/>, [12. prosince 2016].

Pátráme a přemýšlíme:

Komu autor připisuje vinu za smrt lidí na hranicích?
